

УДК 371.3:811

Наталя Жакоміна,
вчитель вищої категорії
Зеленівської ЗОШ № 38

ЯК НАВЧИТИ УЧНІВ ШЕСТИ РОКІВ ШВИДКО ЧИТАТИ: з досвіду роботи

У статті розглядаються питання навчанням учнів шести років швидкочитання. Автор характеризує етапи роботи засвоєння школярами вимови та злиття букв у склади, пропонує різні методичні прийоми, доводить, ефективність навчання читання за допомогою серії таблиць, спрямованих на автоматизацію певних навичок. Згодом на їх основі організуються ігри, завдяки яким пожвавлюється навчальний процес, підвищується активність дітей. Крім того описується доцільність вправ, орієнтованих на навчання читання під кутом зору, опрацювання скоромовок, правильної постановки дихання та вимова звуків (тривалість видиху при звукові; вимову окремих звуків та складів (спершу пошепки, потім голосно з лічбою); читання слів, де легко виділяються приголосні; артикуляційну розминку), розвиток пильності зору та уважності.

Ключові слова: молодші школярі, швидкочитання, методичні прийоми, завдання, вправи, ігри, робота з таблицями, поетапна робота.

В статье рассматриваются вопросы учебам учеников шести лет быстрочтению. Автор характеризует этапы работы усвоения школьниками произношения и слияния букв в составы, предлагают разные методические приемы, доводит, эффективность учебы чтения с помощью серии таблиц, направленных на автоматизацию определенных навыков. Впоследствии на их основе организуются игры, благодаря которым оживляется учебный процесс, повышается активность детей. Кроме этого, описывается целесообразность упражнений, ориентированных на усвоение чтения под углом зрения, проговаривание скороговорок, правильной постановки дыхания и произношение звуков (длительность выдоха; произношение отдельных звуков и слогов (сначала шепотом, потом громко со счетом); чтение слов, где легко выделяются согласные; артикуляционную разминку).

Ключевые слова: младшие школьники, быстрочтение, методические приемы, задания, упражнения, игры, работа с таблицами, поэтапная работа.

The article studies of students of six years of швидкочитання are examined in the article. An author characterizes the stages of work of mastering of pronunciation and confluence of letters schoolchildren in compositions, different methodical receptions offer, leads to, efficiency of studies of reading by means of series of tables, certain skills sent to automation. Afterwards on their basis games an educational process comes alive due to that get organized,

activity of children rises. In addition onucyєтсья expediency of the exercises oriented to the studies of reading under the corner of sight, working of tongue-twisters, correct raising of breathing and pronunciation of sounds (duration of exhalation at voice; pronunciation of separate sounds and syllables (at first whisper, then loudly with an account); reading of words, where consonants are easily distinguished; articulatory limbering-up), development of vigilance of sight and attentiveness

Key words: *junior schoolchildren, швидкочитання, methodical receptions, tasks, exercises, games, work with tables, stage-by-stage work.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі інформатизації суспільства одним із засобів пізнання світу є читання. Таке явище цілком закономірне, оскільки 85 % інформації, одержаної школярами, так або інакше пов'язано з цим видом мовленнєвої діяльності.

Практика свідчить, що дитина, яка не вмє добре читати, перейшовши в середні, а потім і старші класи, «захлинається» в потоці інформації, тобто переживає великі труднощі під час виконання як класних, так і домашніх завдань; не стає активним читачем; не відчуває потреби спілкування з книгою, бо читання в такому випадку приносить не задоволення, а страждання. І нарешті, їй буде нецікаво на уроках. Отже, молодший шкільний вік – це той сприятливий період, коли можна домогтися ефективних результатів у навчанні читання: від уміння складати склади до читання та розуміння цілого тексту.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання формування вмнь швидкого читання цікавить багатьох дослідників з початкової ланки освіти (М. Вашуленко, В. Горецький, І. Гудзик, О. Джежелей, Т. Піче-Оол, О. Савченко, Н. Светловська та ін.). Науковцями проведено низку фундаментальних досліджень у сфері розвитку технічної і смислової сторони читання, створено значну кількість відповідних програм і підручників. Проте сучасне середовище, в якому росте і розвивається дитина, вимагає нових підходів до вирішення питання становлення дитини-читача.

Мета статті – ознайомити з досвідом роботи навчання швидкому читанню учнів шести років.

Виклад основного матеріалу дослідження. Великий педагог В. Сухомлинський зазначав: «Уміти читати – означає бути чуйним до краси слова, до його найтонших відтінків. Тільки той учень «читає», в свідомості якого слово грає, тремтить і змінюється всіма барвами і мелодіями навколишнього світу» [4]. Це можливо, на нашу думку, тільки за умови оволодіння синтетичним читанням, яке характеризується злиттям техніки і розуміння.

У загальному вигляді подібні твердження ні в кого не викликають сумнівів. А от з приводу окремих аспектів проблеми читання досить часто виникають наукові дискусії. Це стосується і розвитку швидкого читання в учнів шести років. Тут постають питання, як швидко навчити школярів

зливати літери в склади та ін. Зупинимося на ознайомленні навчання учнів шести років швидкому читанню в межах пропонованої статті.

Суть нашого досвіду, на відмінну від традиційного, полягає в тому, що на основі порівняння та зіставлення плавного й по буквеного читання спочатку даються знання, як зливати літери у склади, а потім розвиваються вміння. Така робота проводиться в два етапи.

На першому етапі формуються знання зливання букв у склади, здійснюється виправлення по буквеного читання. Для цього діти одержують установку на плавне читання, вільно відрізняють його від по буквеного, оволодівають способом читання і, нарешті, в них розвиваються вміння плавного читання на прикладах букв, що позначають голосні звуки. Другий етап передбачає називання приголосних звуків, як вони чуються на кінці слів (мир, сон, стіл і т. п.).

Для прикладу наведемо зразок такої роботи.

Учитель дає установку на плавне читання, показуючи пари літер, котрі вже відомі дітям (Аа, А,а).

- Послухайте вимову букв, які стоять поруч (Аа).
- Послухайте ще раз, повторіть.
- А зараз послухайте вимову цих літер А, а, повторіть.
- Зверніть увагу: коли ми називаємо букви А-а, голос подається один раз Послухайте, повторіть (зобразити однією суцільною рисою подачу голосу).

– А якщо ми називаємо ці букви А,а, то голос подається двічі (зобразити двома рисками подачу голосу).

Подібна робота проводиться з відомою школярам буковою У та іншими. Із парами букв: у,у; уу; ау; а,у; у,а; уа.

Для підсилення більшої мотивації проводиться гра «Відгадай, разом букви чи окремо», залучивши казкових героїв – Мудру сову, Незнайку; опрацьовується таблиця. Наприклад, у таблиці відкривається перший рядок (те, що треба прочитати: уа, у,а).

- Діти, букви разом чи окремо? (уа)
- Хто зумів прочитати? Правильно було прочитано чи ні? Чому?
- Прочитайте всі разом.
- Аналогічно засвоюється пара у,а та інших літер.
- Уа; у,а; а,у; уу; у,у; а,у; ау.
- Після цих завдань пропонуємо вибіркоче читання.
- Прочитайте пари, де букви стоять поруч (Плавне читання).
- Прочитайте пари, де літери стоять окремо (Побуквене читання).

Іншим видом роботи є вимова зворотних складів. Якщо учні засвоїли матеріал на першому етапі і називають приголосні букви так, як вони звучать у кінці слова (без найменшого призвуку), то читання зворотних складів не становить труднощів А,м, ум, уе, от та ін.

Аналіз відомих методик (І. Федоренко, І. Пальченко, О. Кузнєцов, Л. Хромов, В. Зайцев) доводить, що всі вони розраховані в основному на

вдосконалення техніки читання. Чи можемо з самого початку вчити дитину читати швидко, правильно, свідомо? Так, це довела практика. Діти навчаються читати за допомогою серії таблиць, спрямованих на автоматизацію певних навичок. Система роботи з таблицями допомагає не лише оволодіти високою технікою ознайомлення з текстом, а й вихованню людини, яка закохана в рідну мову.

Розглянемо характер роботи з таблицями. Першокласники не називають літер – «бі», «ве», «ге», – а тільки звуки. Завдяки цьому їм значно легше зливати букви в склади та слова. Спочатку діти засвоюють голосні, що дає змогу читати з першим же вивченим приголосним усі існуючі в мові склади. Техніка навички відпрацьовується за двома таблицями доти, поки дитина не навчиться автоматично зливати голосні і приголосні. Проілюструємо це наочно.

Таблиця № 1 «Читаємо самі» – основна. З неї починається техніка читання. Літери розташовані в алфавітній послідовності: голосні – горизонтально, приголосні – вертикально. На перетині голосної та приголосної знаходяться два склади: відкритий і закритий. Якщо ж складу не існує – порожня клітина. Кожна дитина має цю таблицю; вчитель працює на дошці.

Таблиця № 1

	А	Е	Є	И	І	Ї	О	У	Ю	Я
Б	ба	бе	бе	би	бі	бі	бо	бу	бю	бя
	аб	еб	єб	иб	іб	їб	об	уб	юб	яб
В	ва	ве	ве	ви	бі	ві	во	ву	вю	вя
	ав	ев	єв	ив	іб	їв	ов	ув	юв	яв

Отже, така таблиця дає змогу прискорити темп читання, учні навчаються називати не окремі букви, а склади як єдине ціле.

Згодом на основі цієї таблиці організуються ігри, завдяки яким поживлюється навчальний процес, підвищується активність дітей:

1. Знайди заданий склад.

2. Склади слова з двох, трьох, чотирьох літер (*ми, рік, тиша*) або складів (*ро – са, ко – ле – со, за – ни – та – ли*).

«Хто перший?». Одночасно два учня починають читати рядок чи стовпчик. Виграє той, хто швидше закінчить.

Після того, як учні навчилися читати склади, переходимо до роботи з таблицею № 2. Ця таблиця, як і попередня, служить для відпрацювання техніки читання прямих та зворотних складів і використовується для урізноманітнення форм роботи. Це по суті дидактична гра, яка може називатися «Ракета», «Парашут».

У процесі гри указка рухається від приголосних ліворуч до голосних праворуч – «ракета підіймається», учні читають відкриті склади (да, де, ди); від голосних до приголосних праворуч – «парашут опускається» (вимова закритих складів ад, ед, ид).

Таблиця № 2

	А	Е	Є	И	І	Ї	О	У	Ю	Я	
Б											Б
В											В
Г											Г
Д											Д

Для читання складів зі збігом двох-трьох приголосних використовуємо таблиці 3, котра за структурою схожа з попередніми, але з тією різницею, що в ній вертикально записані всі можливі варіанти злиття двох чи трьох приголосних. Працюють з ними, як за таблицею № 1.

Таблиця № 3

	А	Е	Є	И	І	Ї	О	У	Ю	Я
ск	ска	ске	ске	ски	скі		ско	ску	скю	скя
	аск	еск	єск	иск	іск	їск	оск	уск	юск	яск
сл	сла	сле	сле	сли	слі		сло	слу	слю	сля
	асл	есл	єсл	исл	ісл	їсл	осл	усл	юсл	ясл

Зазначимо, що зміст таблиці № 3 можна запропонувати у вигляді гри з картками, в яких намальовано двоє звіряток. Одне закидає м'яча до баскетбольної корзини, друге – ловить. Праворуч і ліворуч – стовпчики голосних в алфавітному порядку, на частину аркуша накладаємо почергово смужки паперу з клітинками. У клітинці – два приголосні – читаємо закритий склад. Від приголосних до голосних праворуч – склад відкритий.

Як свідчить практика, швидкість читання залежить від кута зору – від кількості друкованих знаків, яку людина охоплює поглядом одночасно. Цьому сприяють також такі завдання:

а) читання згори донизу з фіксуванням погляду на вертикальній лінії:

у/м
м/ак
кр/ан
арм/ія
акро/бат
атмо/сфера

Слова добираємо з підручника з наростаючою кількістю букв – знаків 2,3,4,5 або 3,5,7,9, записуємо їх пірамідою.

– Прочитай, дивлячись на крапочку.

ко · са
тра · ва
річ · ка
ро · бота

Щоб діти не плутали парні приголосні, пропонуємо серію таблиць, що містять слова з цими приголосними. У процесі їх опрацювання учні порівнюють вимову та правопис слів.

д – т	б – п
дон – тон	бік – пік
доня – тоня	біла – піна
вдома – втома	білка – пілот

Крім вищезазначеного, досягти бажаних результатів можна на основі таких прийомів:

- виділення на кожному уроці часу для читання мовчки (про себе) і вголос (пошепки);
- п'ятихвилинка самостійного читання пошепки на початку уроків малювання, праці;
- щоденні вправи зі скоромовками, які сприяють тренуванню пам'яті, чіткості та швидкості вимови;
- стеження та слухання за підручником, коли читає вчитель.

Навчання читання шестилітніх першокласників здійснюється послідовно, в добукарний, букварний та післябукварний періоди. Цьому сприяють такі завдання:

– *Зобразити звуки і відгадати, на що вони схожі.*

ж – ж – ж
з – з – з
с – с – с
ш – ш – ш
у – у – у

– *Відгадати звуки, виділені голосом.*

– *Озвучити картинку.*

трактор	- р – р – р
миша	- пі – пі – пі
корова	- му – му – му
коник	- іго – го

Допомагає навчити учнів швидкому читанню робота зі скоромовками, в ході опрацювання яких тренуються органи мовлення. Проговорити їх треба спочатку повільно, а далі швидше й швидше, але щоб язик не заплітався, щоб вимова була чіткою, чистою, без «проковтування» звуків. Пропонуємо окремі чистомовки.

Ж
жа-жа-жа – бачили вужа?
жі-жі-жі – нестрашні вужі
жу-жу-жу – я пічник бережу
жи-жи-жи – книги бережи

Д
ду-ду-ду – Петрик грає на дуду
ді-ді-ді – в полі молоді
да-да-да – кукурудза молода
да-да-да – в лузі травка молода

Разом із чистомовками, доцільно застосовувати скоромовки.

1. Ти, малий, скажи малому,
Хай малий малому скаже,
Хай малий теля прив'яже. | 2. Був бик тупогуб,
Тупогубенький бичок.
У бика була тупа губа. |
|--|---|

Оскільки важливу роль у навчанні дітей швидкочитанню відіграє правильна постановка дихання та вимова звуків, тому варто пропонувати вправи на:

- тривалість видиху при звукові, наприклад (ф), (ш), (с), (р);
- вимову окремих звуків (л), (р), (к), (ш), (ч) та складів ла, ру, ко, шу, чи спершу пошепки, потім голосно з лічбою;
- читання слів, де легко виділяються приголосні (тверді та м'які): *ліс – лось, тон – тіль, кіл – киль, віт – віть.*

- артикуляційну розминку: Вітерець у лісі – ш – ш – ш;
Повзе вуж у траві – с – с – с;
Пролетів жук – ж – ж – ж;
Заспівав комарик – з – з – з.

– розвиток мовленнєвого дихання: здування кульбаби; дмухання на пелюстки квітів: ромашки, волошки; прокочування силою видихуваного повітря кульок, олівців на поверхні столу; надування бульбашок на поверхні води з допомогою трубочки; гасіння свічки на відстані; ігри – «Вітерець-пустунчик», «Осінні листочки», «Метелики», «Сніжинки», «Дощик», «Гойдалки», «Гарячий чай», «Нарубаємо дров», «Розпилюємо колоду» тощо.

Розвитку пильності зору та уважності, необхідних для швидкого читання, сприяють завдання:

- Прочитайте речення, знайдіть і підкресліть букви, що означають голосні, приголосні (тверді, м'які) і ті, що не вимовляються, сполучення жа, ча, ща, жу, чу, жи, чи, щи, з м'яким знаком.

Висновки і перспективи. Таким чином, реалізація зазначених підходів навчання учнів шести років швидкочитанню, що включають декілька етапів роботи над засвоєнням вимови та злиття букв у склади, різноманітні методичні прийоми (завдання, вправи, ігри, робота з таблицями та ін.) – ефективний шлях досягнення успіхів у цій важливій справі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гудзик І. П. Розвиток навички читання / І. П. Гудзик. – К. : Освіта, 1993. – 94 с.
2. Зайцев В. Н. Заочный педсовет / В. Н. Зайцев. – Донецк, 1987. – 122 с.
3. Лошкарєва Н. А. Рекомендации о развитии общих учебных умений и навыков школьников / Н. А. Лошкарєва. – Киев, 1984. – 78 с.
4. Сухомлинский В. А. Разговор с молодым директором школы / В. А. Сухомлинский. – М., 1982. – С. 168–169.
5. Федоренко И. Г. Подготовка учащихся к усвоению знаний / И. Г. Федоренко. – Киев, 1980. – 178 с.